

Maciej JANOWSKI*
Agnieszka JANOWSKA**

SENIORZY W PRZESTRZENIACH SZTUKI. STUDIUM PRZYPADKU – BERLIN. ESEJ ILUSTRACYJNY

W eseju zaprezentowano wstępne wyniki badań przeprowadzonych przez studentów WA PP. W trakcie kwerendy berlińskich galerii i muzeów studenci obserwowali zachowanie w nich osób starszych, oceniali dostępność budynków muzealnych i towarzyszących im przestrzeni publicznych oraz zastosowane w nich udogodnienia. Kwerendzie poddano Altes i Neues Museum, Pergamon Museum, Deutsche Historische Museum, James-Simon-Galerie, Judische Museum i Berlinische Galerie.

Słowa kluczowe: osoby starsze, muzeum, galeria, projektowanie dla wszystkich

W eseju zaprezentowano wstępne wyniki badań przeprowadzonych przez studentów Wydziału Architektury PP w ramach przedmiotu projektowanie obiektów specjalistycznych. W trakcie kwerendy berlińskich galerii i muzeów studenci obserwowali zachowanie w nich osób starszych, oceniali dostępność budynków muzealnych i towarzyszących im przestrzeni publicznych oraz zastosowane w nich udogodnienia. Mieli również oszacować liczbę seniorów uczestniczących w wybranych wydarzeniach kulturalnych Berlina. Z uwagi na ograniczony czas kwerendy (08-09.11.2019) wybrano muzea i galerie zlokalizowane w dzielnicy Mitte: Altes i Neues Museum, Pergamon Museum, Deutsche Historische Museum, James-Simon-Galerie, Judische Museum i Berlinische Galerie.

* Politechnika Poznańska, Wydział Architektury, Instytut Architektury, Urbanistyki i Ochrony Dziedzictwa.

** Politechnika Poznańska, Wydział Architektury, Instytut Architektury, Urbanistyki i Ochrony Dziedzictwa.

Muzea te dysponują zróżnicowanymi przestrzeniami ekspozycyjnymi; od konwencjonalnych przeznaczonych na stałe wystawy sztuki historycznej po galerie przystosowane do ekspozycji dzieł sztuki współczesnej. Integralną częścią muzeów są place, dziedzińce oraz skwery, które również pełnią funkcję ekspozycyjną (Neues Museum) lub są aranżowane przy użyciu dzieł sztuki współczesnej (Berlinische Galerie, rys. 13). Tworzy to złożone i różnorodne pod względem funkcjonalnym i formalnym zespoły architektoniczne, po których poruszanie się wymaga czytelnej informacji i dostępności na wielu poziomach, często utrudnionej ze względu na historyczny charakter budynków. Jest to zatem trudne środowisko dla seniorów wymagające dużego wysiłku fizycznego i intelektualnego. W ocenie studentów poddane kwerendzie budynki muzealne zostały dostosowane do potrzeb osób w każdym wieku zgodnie z zasadą *design for all* (rys. 17 i 18). Rezultatem jest zaobserwowana duża aktywność osób starszych w korzystaniu z muzeów i galerii.

Budynki muzealne wyposażono w następujące systemy informacji:

- wizualna (informacja statyczna: piktogramy, znaki, plany poszczególnych kondygnacji w formie broszur i ikonografiki ściennej, komunikaty tekstowe w języku niemieckim i angielskim, informacja dynamiczna: ekrany dotykowe, terminale informacyjne, ekrany LED i LCD);
- akustyczna (audioprzewodniki dostępne w kilkunastu językach, aplikacje na smartfony, translatory tekstu, dźwiękowa sygnalizacja alarmowa);
- dotykowa (modele dotykowe, obrazów i budynków, napisy wykonane alfabetem Braille’a, fakturowane posadzki *tactile floor guidance system*,
- multimedialna (PDA – *personal digital assistant*, system RFID – *radio frequency identification*, czytniki ekranowe, mobilne modele, instalacje interaktywne).

Istotnym uzupełnieniem systemów informacyjnych są elementy architektury, których celem jest zwiększenie komfortu zwiedzania. Są one przeznaczone dla osób starszych i niepełnosprawnych, lecz korzystają z nich zwiedzający w każdym wieku.

Budynki muzealne wyposażono w następujące elementy architektoniczne służące osobom starszym i niepełnosprawnym:

- gładkie powierzchnie chodników (krawędzie są zaznaczone pasami kostki granitowej), placów i dziedzińców;
- pochylnie o szerokości 1,2 m stosowane do pokonania wysokości od 0,8 do 1,0 m; większe wysokości są obsługiwane za pomocą podnośników lub wind; krótkie pochylnie przy schodach mają szerokość od 1,0 m; standardowe nachylenie pochylni to 3-6%, chociaż występują pochylnie o nachyleniu do 10% obsługiwane przez personel pomocniczy;
- drzwi wejściowe o min. szerokości 0,9 m, otwierane przy użyciu minimalnej siły (ok. 25 N); drzwi automatyczne z panelem sterującym;
- windy o minimalnej powierzchni manewrowej $1,10 \times 1,40$ m, wyposażone w panel sterowniczy na wysokości ok. 0,85 m; duże wyraźne przyciski z sygnalizacją świetlną i dźwiękową, opisane alfabetem Braille’a;

- toalety pozbawione barier architektonicznych z min. jedną kabiną dostępną dla wózków inwalidzkich (z powierzchnią manewrową $1,5 \times 1,5$ m) o wymiarach $2,2 \times 2,2$ m, $1,50 \times 1,6$ m i $1,6 \times 2,2$ m; toalety są pozbawione przedsionków, a drzwi kabin otwierają się do środka (szer. drzwi to 0,9 m);
- powierzchnie ścian i posadzek o zróżnicowanych fakturach akcentujących poszczególne strefy funkcjonalne oraz dostarczające dodatkowych bodźców zmysłowych;
- wystawy organizowane według wskazań LBM (Landerverband der Museen zu Berlin).



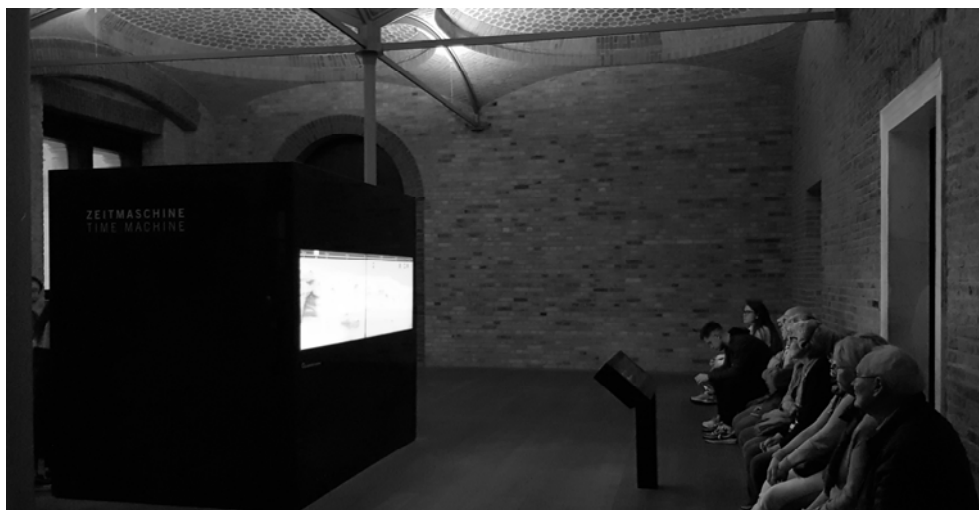
Rys. 1. Para seniorów przy interaktywnej makiecie wyspy muzeów. Podziemia Neues Museum (fot. Daria Skowron)

Seniorzy są obecni na wszystkich rodzajach wystaw i ekspozycji; zwiedzają je relatywnie wolniej niż młodszy zwiedzający, częściej od nich używają audioprzewodników (rys. 1 i 6) i dłużej zatrzymują się przy poszczególnych eksponatach i dziełach sztuki. Studenci zauważyli, że osoby starsze chętnie korzystają z instalacji multimedialnych, spędzając przy nich relatywnie więcej czasu niż inni zwiedzający. Sprzyja temu wyposażenie sal ekspozycyjnych w siedziska (rys. 3) oraz sprzęt pomocniczy taki jak wózki inwalidzkie i balkoniki, które służą osobom starszym i niepełnosprawnym (rys. 4 i 5). Ponadto zaobserwowano, że seniorzy zwiedzają berlińskie muzea parami lub w małych grupach. Sprzyja to realizacji indywidualnego planu zwiedzania i kontemplacyjnemu odbiorowi dzieł sztuki. Z drugiej jednak strony świadczy to o zamykaniu się osób starszych w określonym wiekowo wąskim gronie znajomych. Tym istotniejszą funkcję pełnią wystawy i wydarzenia kierowane do zróżnicowanych grup odbiorców, przez co ich wzajemne relacje są pogłębiane i rozwijane. Dzięki temu seniorzy lepiej funkcjonują jako grupa, do-

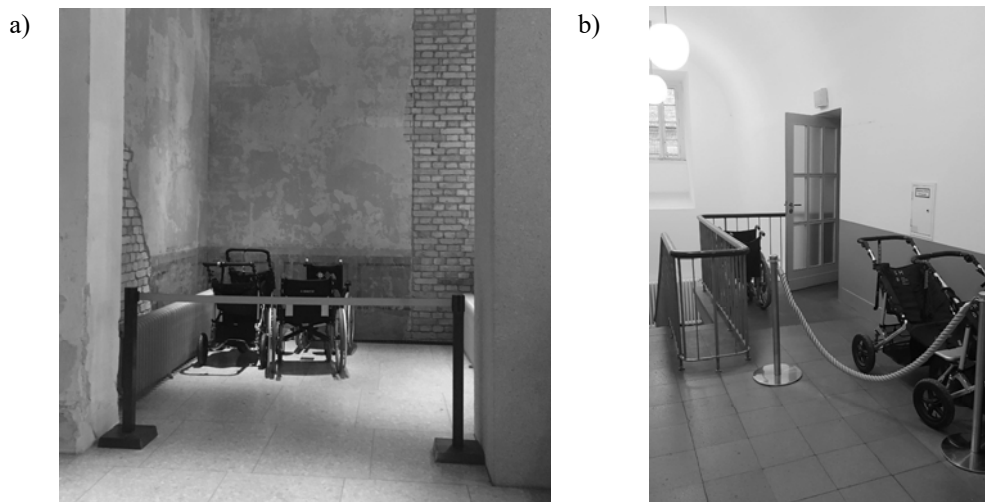
świadczają różnorodnych bodźców, zarówno zmysłowych, jak i intelektualnych, które mogą być podstawą integracji społecznej. Zgodnie z obserwacjami studentów seniorzy są znaczącą, a jednocześnie wymagającą grupą odbiorców nastawioną na edukację i uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych. Dzięki temu mają oni wpływ na formę tak samego budynku muzealnego, jak i kształt ekspozycji.



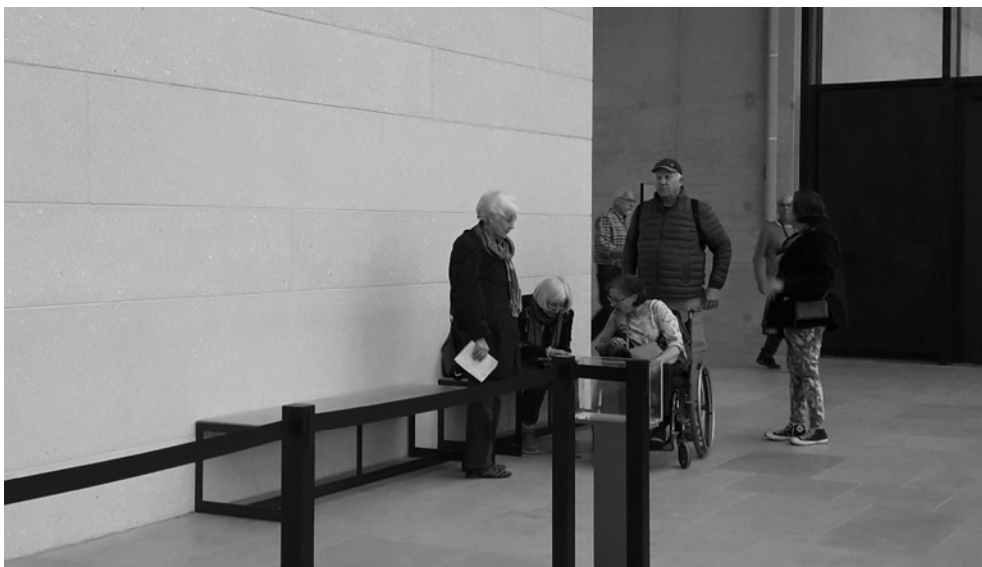
Rys. 2. Kolumnada Neues Museum i James-Simon-Galerie – miejsce częstych spacerów osób starszych (fot. (a) Kasper Jankowski, fot. (b) Daria Skowron)



Rys. 3. Grupa starszych osób oglądająca prezentację w sali działu prehistorii (fot. Maciej Janowski)



Rys. 4. Neues Museum i Pergamon Museum – realizacja idei *age friendly city*. Pomieszczenia z wózkami przygotowanymi dla osób starszych i niepełnosprawnych oraz dla matek z dziećmi (fot. (a) Daria Skowron, fot. (b) Maciej Janowski)



Rys. 5. Grupa osób starszych w holu głównym James-Simon-Galerie (proj. D. Chipperfield, 2018), z których jedna osoba korzysta z wózka inwalidzkiego udostępnionego przez muzeum (fot. Izabela Kazimierska)



Rys. 6. Para seniorów zwiedzająca rekonstrukcję drogi procesyjnej w Babilonie w Pergamon Museum. W tle widoczne wejście do sali z rekonstrukcją bramy rynku w Millecie (fot. Marta Migaj)



Rys. 7. Starsza kobieta korzystająca z audioprzewodnika podczas zwiedzania kolekcji sztuki islamskiej w Pergamon Museum (fot. Olimpia Stańczak)



Rys. 8. Starsze małżeństwo w sali sztuki antycznej Grecji (*Bogowie i herosi – wizerunki z mitologii greckiej*) w Altes Museum (fot. Maciej Janowski)



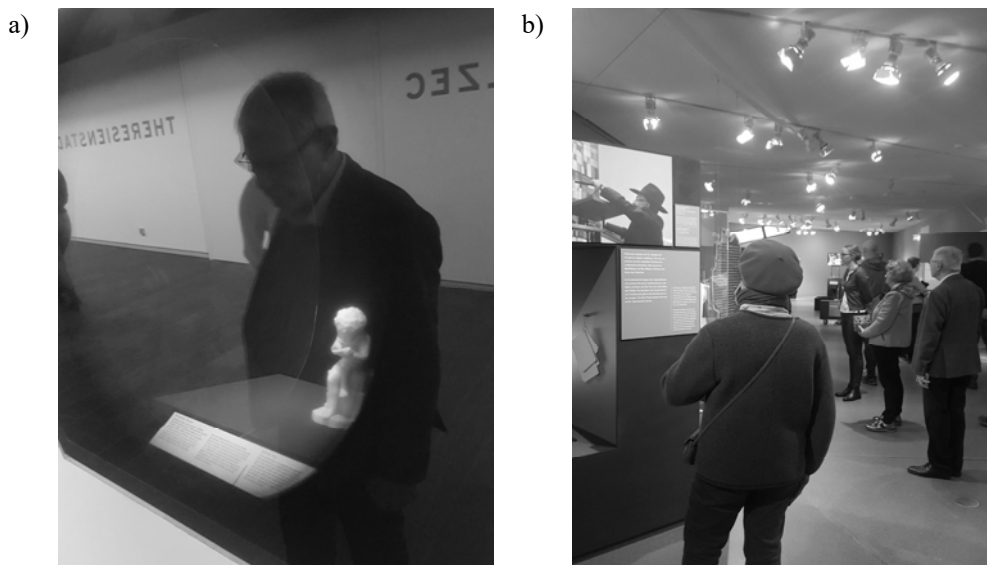
Rys. 9. Seniorzy w rotundzie Altes Museum (fot. Maciej Janowski)



Rys. 10. Para seniorów przy wejściu do dziedzińca w Muzeum Żydowskim
(fot. Maciej Janowski)



Rys. 11. Seniorzy rozpoczynający zwiedzanie Muzeum Żydowskiego od Osi Ciągłości
(fot. Marta Migaj)



Rys. 12. Zwiedzanie przestrzeni ekspozycyjnych Muzeum Żydowskiego przez osoby starsze: ekspozycja stała w Osi Holocaustu i tymczasowa w Galerii Erica F. Rossa (fot. (a) i (b) Olimpia Stańczak)



Rys. 13. Starsza kobieta przed budynkiem Galerii Berlińskiej ogląda instalację Kühna Malvezziiego; w tle rzeźba autorstwa Brigitte i Martina Matschinsky-Denninghoff (fot. Marta Magaj)



Rys. 14. Małżeństwo z wnukiem w foyer Galerii Berlińskiej (Muzeum Sztuki Współczesnej, Fotografii i Architektury) (fot. Maciej Janowski)



Rys. 15. Grupa seniorów korzystająca z informacji audio na wystawie zorganizowanej na stulecie Bauhausu w Galerii Berlińskiej (fot. Maciej Janowski)



Rys. 16. Kobieta robiąca sobie selfie z obrazem Antona von Wernera pt. *Odsłonięcie pomnika Richarda Wagnera w Tiergarten* (1908) (fot. Maciej Janowski)



Rys. 17. Trójwymiarowa reprodukcja obrazu Otto Möllera *Halas uliczny* dostosowana do potrzeb osób starszych, niewidomych i słabowidzących. Posadzka jest fakturowana (*tactile floor guidance system*), co ułatwia poruszanie się i lokalizację eksponatów przez osoby starsze i słabowidzące. Modele dotykowe i przewodnik po aplikacjach ze szczegółowymi opisami najważniejszych dzieł sztuki są używane zarówno przez osoby niewidzące, seniorów, jak i osoby widzące. To istotne uzupełnienie wystawy powstało w ramach *Kultury dla wszystkich zmysłów* – programu realizowanego wspólnie przez Berlinerische Museum i Deutscher Blinder- und Sehbehindertenvinderband e.V (fot. Maciej Janowski)



Rys. 18. Wielopoziomowe foyer Deutsches Historisches Museum (proj. I.M. Pei, 1998-2003) wyposażone w dotykowy podłogowy system prowadzący – *tactile floor guidance system* (fot. Maciej Janowski)



Rys. 19. Księgarnia w Galerii Berlińskiej, z której korzystają osoby w różnym wieku (fot. Olimpia Stańczak)

LITERATURA

- Berlinische Galerie. Museum of Modern Art (2019). The Museum, <https://berlinischegalerie.de/en/berlinische-galerie/the-museum/> (dostęp: 28.10.2019).
- Deutscher Museumsbund (2019). *Das inklusive Museum – Ein Leitfaden zu Barrierefreiheit und Inklusion*, <https://www.museumsbund.de/wp-content/uploads/2017/03/dmb-barrierefreiheit-digital-160728.pdf>.
- Museums-institutions (2019). James-Simon-Galerie, <https://www.smb.museum/en/museums-institutions/james-simon-galerie/home.html> (dostęp: 28.10.2019).
- Museums-institutions (2019), <https://www.smb.museum/en/home.html> (dostęp: 03.11.2019).
- Museumsportal Berlin (2019), <https://www.museumsportal-berlin.de/pl/> (dostęp: 28.10.2019).

SENIORS IN ART SPACES. CASE STUDY – BERLIN. ILLUSTRATION ESSAY**Summary**

The essay presents the preliminary results of research conducted by students of Faculty of Architecture of Poznań University of Technology. During a query of Berlin galleries and museums, they observed the behavior of elderly people in them, assessed the availability of museum buildings and accompanying public spaces, and the facilities used in them. The Altes and Neues Museum, Pergamon Museum, Deutsche Historische Museum, James-Simon-Galerie, Judische Museum and Berlinische Galerie were queried.

Keywords: elderly people, museum, gallery, universal design